

Międzynarodowa wystawa „Europa Jagellonica” – spotkanie Starej i Nowej Europy (10 listopada 2012 – 27 stycznia 2013)

Od 19 maja 2012 roku w Galerie Středočeského kraje w Kutnej Horze oglądać można było czesko-polsko-niemiecką wystawę „Europa Jagellonica 1386–1572. Sztuka i kultura w Europie Środkowej za panowania Jagiellonów”. Do końca września eksponowano arcydzieła malarstwa tablicowego, rzeźby, złotnictwa, tkanin, rzemiosła artystycznego, iluminowanych rękopisów, wczesnej grafiki, płatnerstwa oraz dokumentów historycznych z najważniejszych zbiorów europejskich. Ponad 300 bezcennych obiektów prezentowało ten do niedawna zapomniany okres rozkwitu sztuki i kultury.

Przygotowania do wystawy trwały dwa lata i były prowadzone przez Galerie Středočeského kraje w Kutnej Horze, Muzeum Narodowe w Warszawie, Zamek Królewski w Warszawie oraz Haus der Brandenburgisch-Preußischen Geschichte (HBPG) w Poczdamie, pod kierunkiem Geisteswissenschaftliche Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas (GWZO) w Lipsku. Wystawa jest zatem wynikiem międzynarodowych i interdyscyplinarnych badań prowadzonych w dziedzinach takich jak historia, muzykologia, historia sztuki, architektury, ekonomii, Kościoła czy techniki – zaprezentowanych w sposób zrozumiały dla publiczności międzynarodowej. Realizacja projektu łączyła się z przekraczaniem granic naukowych zakreszonych granicami państw, co odzwierciedla dążenie do ukazania europejskich dziejów i kultury w kontekście historycznej, międzynarodowej sieci kontaktów i wpływów. Ponadnarodowym celem projektu było przybliżenie współczesnym Europejczykom tradycji kulturalnego i artystycznego dialogu w Europie Środkowej u progu nowożytności. Wystawa będzie prezentowana w trzech odsłonach: w Kutnej Horze, Warszawie i Poczdamie, każda będzie miała inny temat przewodni wynikający z lokalnej specyfiki, jednak ukazany na historycznym europejskim tle. Zrealizowanie takiej inicjatywy nie obyłoby się bez ogromnego wsparcia licznych instytucji z Europy i Stanów Zjednoczonych – muzeów, publicznych i prywatnych kolekcji, bibliotek, archiwów i kościołów, które zdecydowały się wypożyczyć swoje bezcenne przedmioty. „Europa Jagellonica” odbywa się pod patronatem ministrów spraw zagranicznych Republiki Czeskiej, Polski i Niemiec oraz dzięki wsparciu uzyskanemu między innymi w ramach Programu Kultura Unii Europejskiej.

U progu epoki nowożytnej Europa Środkowo-Wschodnia stanowiła trzon ziem rządzonych przez dynastię Jagiellonów. W owym czasie była to najpotężniejsza rodzina panująca w tej części kontynentu – władała Litwą, Polską, Czechami, Morawami, Śląskiem, Górnymi i Dolnymi Łużycami, Węgrami i Chorwacją – rozległymi terenami między Bałtykiem a Adriatykiem i Morzem Czarnym. Jej panowanie charakteryzowało się tolerancją wobec kulturowej różnorodności. Na przestrzeni dwóch wieków Jagiellonowie byli świadkami jej narodzin i rozwoju umacnianego dynastycznymi więzami z innymi dworami europejskimi. Ta część Europy stała się sceną przenikania się kultur, grup etnicznych, języków i religii, które rozkwitły obok siebie i współistniały we względnej tolerancji, ustanawiając bogatą sieć wzajemnych wpływów

MN / Muzeum Narodowe
w Warszawie

E

Europa Jagellonica
1386–1572

Sztuka i kultura w Europie Środkowej za panowania Jagiellonów

10/11/2012 — 27/01/2013

Muzeum Narodowe w Warszawie
Zamek Królewski w Warszawie

www.mnw.art.pl www.zamek-królewski.pl

i inspiracji. Dzięki temu możemy dziś stanąć w obliczu bogatego artystycznego dziedzictwa budowanego wszak nie bez pojawiających się problemów. Dzisiejsza Europa może nawiązać do tych tradycji kulturowej wymiany, artystycznej i społecznej mobilności, jaka miała wówczas miejsce w Europie Środkowej.

Przełom piętnastego i szesnastego wieku jest jednym z najważniejszych momentów w historii kultury europejskiej. Późnośredniowieczne społeczeństwo ulegało dynamicznym zmianom wynikającym m.in. z upowszechnienia druku, coraz szerszej recepcji humanizmu czy rosnącej roli reformatorskich ruchów religijnych. Handel w coraz większym stopniu oparty był na pieniądzu, a interesy prowadzone przez kupieckie i górnicze rodziny miały coraz częściej międzynarodowy charakter. Bogate złoża srebra stały się łatwiej dostępne dzięki ulepszeniu metod górniczych, stając się podstawą rosnącej zamożności miast i ich mieszkańców, a górnictwo samo w sobie stało się tematem w sztuce. Zagadnienie to jest przedmiotem pierwszej odsłony wystawy „Europa Jagellonica” w Kutnej Horze, w owym czasie jednego z najważniejszych ośrodków wydobywania srebra w Europie Środkowej. Kutná Hora została przebudowana za panowania Władysława II, od 1471 króla Czech, a od 1490 roku Węgier, najstarszego syna króla Polski, Kazimierza IV Jagiellończyka i Elżbiety Habsburżanki. Historyczne zabytki tego znajdującego się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO miasta tworzą oryginalną scenografię dla wystawy i uzupełniają obiekty na niej prezentowane.

Dzięki przemysłowej polityce dynastycznej, Jagiellonowie stworzyli sieć powiązań z ważnymi rodami panującymi w Europie. Stało się to jednym z istotnych czynników stymulujących ekonomiczną i kulturalną wymianę ponad granicami. Biorąc pod uwagę szerszy aspekt rodzinnych koneksji, wystawa, która będzie miała miejsce w Poczdamie koncentrować się będzie na tej właśnie kwestii, poczynając od intensywnych, nieraz bardzo bliskich, relacji pomiędzy Jagiellonami a elektorami brandenburskimi z dynastii Hohenzollernów.

Wcześniej jednak, na wystawie w Muzeum Narodowym i w Zamku Królewskim w Warszawie, od listopada 2012 do lutego 2013 roku, zostaną pokazani poszczególni członkowie dynastii Jagiellonów i ich artystyczny patronat, poczynając od Władysława II Jagiełły, Wielkiego Księcia Litwy i założyciela dynastii, który w 1386 roku poślubił dwunastoletnią królową Polski, córkę zmarłego króla Węgier Ludwika Andegawęńskiego, Jadwigę. Jej słynny kielich wykonany z górskiego kryształu (il. 1) będzie jedną z atrakcji ekspozycji w Zamku Królewskim. Oprócz niego zobaczyć tam będzie można wiele cennych darów Władysława Jagiełły dla ważnych kościołów z terenów Królestwa Polskiego, a także dzieła zamówione przez jego synów i wnuków, na Zygmuncie II Augustie, ostatnim męskim przedstawicielu dynastii Jagiellonów na królewskim tronie, kończąc.

Wystawa w Muzeum Narodowym w Warszawie poświęcona będzie europejskiemu wymiarowi panowania Jagiellonów – regionom i ważnym miastom oraz ich artystycznej produkcji. Zaprezentowani zostaną członkowie dworu królewskiego – wywodzący się zarówno z arystokracji, jak i z kleru oraz bogatych rodzin patrycjuszowskich, którzy wykształcenie zdobywali na uniwersytetach w Krakowie, Wiedniu, Lipsku czy Padwie, utrzymujący żywe kontakty z najsłynniejszymi humanistami i uczonymi z całej Europy. To właśnie oni byli potencjalnymi patronami, którzy promowali idee humanizmu i renesansu w literaturze, nauce i sztuce.

W 1508 roku morawski uczony zamówił drogocenną patere, której forma naśladowała antyczne naczynie (il. 2). Wykonana ze szczerzego złota, ważyła ponad 800 gramów, dekorowana była dwudziestoma dwiema rzymskimi monetami (część z nich została zamieniona między 1703 a 1752 rokiem). Inskrypcja po wewnętrznej stronie: „AVG. OLOM. SIBI. ET. GRATIAE. POSTERITATI. MDVIII” ujawnia imię zamawiającego dzieło i dedykuje je „GENIO LIBEROQ. PATRI”. Morawskim uczonym był Augustinus Olomucensis (1467–1513), syn kuśnierza Ägidiusa Käsenbrota, zamożnego patrycjusza z Ołomuńca. W latach 1484–1488 studiował filozofię (co w tym czasie w Europie Środkowej było często spotykane) na uniwersytecie w Krakowie. W 1494 roku został doktorem prawa kanonicznego i sztuk wyzwolonych na uniwersytecie w Padwie. Tam też najprawdopodobniej zamówił plakietę, która później

il. 1 | fig. 1

Kielich królowej Jadwigi
 | Chalice of Jadwiga
 of Poland, Grünes
 Gewölbe, Staatliche
 Kunstsammlungen
 Dresden

fot. | photo Jürgen Karpinski

(wraz z monetami antycznymi) ozdobiła złotą czarę. Po powrocie z Włoch rozpoczął pracę jako skryba na dworze Władysława II króla Czech i Węgier w Budzie, gdzie w 1496 roku został pierwszym sekretarzem króla. Wśród dworzan i zaufanych władcy znaleźć było można wielu słynnych uczonych z całej Europy, przykładowo polskiego astronoma Marcina Bylicę (1433–1493), niemieckiego poetę i uczonego Konrada Celtisa (1459–1508), Stanisława Turzo (zm. 1540), biskupa Ołomuńca czy Jana Turzo (1464 lub 1466–1520), biskupa Wrocławia. Uważa się, że Augustinus podarował temu ostatniemu podobną do zamówionej dla siebie paterę. Jako kanonik w Brnie i proboszcz w Ołomuńcu Augustinus był bliskim przyjacielem wspomnianego

Konrada Celtisa, któremu dedykował kilka swoich prac. Pozostawał w ścisłym kontakcie z wieloma środowiskami uczonych.

Złota patera Augustinusa mogła być używana w jednej z grup uczonych podczas tajnych rytuałów wywodzących się z antycznej tradycji związanej z Akademią Platońską i dionizyjskimi misteriami, wskrzeszonymi przez humanistów. Rytuały te związane były ze starożytnym kultem Bachusa / Dionizosa, który został wyobrażony na plakiecie umieszczonej pośrodku, wewnątrz czary, jako skrzydlaty chłopiec trzymający w ręku kiść winogron. Był to bóg natchnienia i patron poetów. Uważano, że jego wino dodawało ludzkiej myśli lekkości i polotu, niczym skrzydła ptakom.

Augustinus Olomucensis to typowy przedstawiciel międzynarodowego kręgu uczonych, wpływających na rozwój kultury i sztuki w Centralnej Europie u progu renesansu. Jego patera (dziś w kolekcji Grünes Gewölbe w Dreźnie) jest jednym z najwspanialszych dzieł tego czasu i będzie jedną z wielu atrakcji wystawy „Europa Jagellonica” w Muzeum Narodowym w Warszawie.

il. 2 | fig. 2

Złota patera
Augustinusa
Olomucensis | Gold
bowl of Augustinus
Olomucensis, 1508,
Grünes Gewölbe,
Staatliche
Kunstsammlungen
Dresden

fot. | photo Jürgen Karpinski